

KS. PIOTR STEFAŃSKI

LITURGIA UROCZYŚCOCI NARODZENIA PAŃSKIEGO DROGĄ ODNOWIENIA GODNOŚCI CZŁOWIEKA. WSKAZANIA HOMILETYCZNE

Kolekta „Mszy w dzień” Uroczystości Narodzenia Pańskiego rozpoczyna się słowami: „Boże, Ty w przedziwny sposób stworzyłeś człowieka i w jeszcze cudowniejszy sposób odnowiłeś jego godność...”¹.

Celem niniejszego opracowania jest odnalezienie sposobu, przez który Bóg odnawia godność człowieka, oraz wskazanie na to, jak w ów proces mogą zostać włączeni uczestnicy tytułowej liturgii. Efekty rozważań mają znaleźć zastosowanie w ramach homilii.

Opracowanie będzie przebiegać według następującego porządku. Najpierw zostaną krótko wyjaśnione kluczowe pojęcia, jak: godność człowieka, teksty święte, homilia, kerygmat. Kolejno, zostanie przeprowadzona analiza eucharystii „Mszy w dzień”. W efekcie zaprezentowane zostanie orędzie uroczystości. Na tym etapie chodzić będzie o znalezienie odpowiedzi na pytania: co wskazane teksty mówią na temat godności człowieka? Czy podają „sposób”, którego zastosowanie pozwalałoby uczestnikom liturgii doświadczyć odnowy godności? Orędzie tekstów zostanie ukazane w dynamice homilii zaproponowanej przez

KS. MGR LIC. PIOTR STEFAŃSKI, kapłan archidiecezji przemyskiej, doktorant na Wydziale Teologii KUL, w Instytucie Liturgiki i Homiletyki. Kontakt: pedros1984@wp.pl

1. *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2013, str. 35 (dalej jako: MR).

„Dyrektorium Homiletyczne” w numerach 12-14². Dokument wyróżnia następujące etapy homilii: a) odsłonięcie misterium przedstawionego w tekstach świętych; b) ukazanie jak owo misterium jest aktualizuje się w danej celebracji; c) Ukazanie możliwości zastosowania przyjętej łaski. Ostatni etap opracowania winien wykazać zasadność tezy postawionej w temacie.

1. Kwestie terminologiczne

O godności człowieka, pojętej jako zbiór przyrodzonych i niezbywalnych praw wspólnych rodzajowi ludzkiemu traktują dokumenty prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego³. Teologia katolicka upatruje źródła ludzkiej godności w fakcie stworzenia człowieka na obraz Boży (por. Rdz 1, 27⁴; KDK 12⁵). Dzięki tak ugruntowanej godności człowiek „jest zdolny poznawać siebie, panować nad sobą, w sposób dobrowolny dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z innymi osobami; przez łaskę jest powołany do przymierza ze swoim Stwórcą, do dania Mu odpowiedzi wiary i miłości, jakiej nikt inny nie może za niego dać”⁶.

Przywołany we wstępie termin „teksty święte” pojawił się w definicji homilii zawartej w KL 52⁷. Pod tym pojęciem należy rozumieć teksty Lekcjonarza i Mszału przypisane do danej celebracji liturgicznej. Teksty święte stanowią podstawowe źródło homilii (por. KL 35, 2)⁸. Oracje zawarte w Mszale dzieli się na tzw. euchologię mniejszą (modlitwy celebransa: np. kolekta, modlitwa nad

2. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium Homiletyczne*, Poznań 2015 (dalej jako: DH).
3. „Zważywszy, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata... Artykuł 1. Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa”. Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Powszechna deklaracja praw człowieka*, Paryż 1948, preambuła, artykuł 1, za: www.unesco.pl, dostęp: 20.11.2019; „Artykuł 1. Godność człowieka. Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona”. *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, z 26.10.2012, Tytuł I, za: eur-lex.europa.eu, dostęp: 20.11.2019; „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z z 16.07.1997, art. 30, za: prawo.sejm.gov.pl, dostęp: 20.11.2019.
4. Wszystkie cytaty biblijne na podstawie *Biblii Tysiąclecia*, wydanie IV, Poznań 2003.
5. Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002.
6. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 357 (dalej jako: KKK).
7. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, dz. cyt.
8. Por. DH II; *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, Poznań 2006, nr 65 (dalej jako: OWMR); *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*, Poznań 2011, nr 24 (dalej jako: WLM).

darami, modlitwa po komunii, modlitwy nad ludem), oraz euchologię większą (np. prefacja, modlitwa eucharystyczna)⁹.

Treści Lekcjonarza i *euchologium* są dla kaznodziei zasadniczym źródłem potrzebnym do wyznaczenia kerygmatu tekstów¹⁰, tj. orędzia, czy, jak pisze papież Franciszek, „efektu, jaki autor chciał wywołać¹¹”. Odnalezienie orędzia tekstów jest zasadniczym problemem przy tworzeniu homilii. Ta bowiem, będąc „w funkcji liturgii”, prowadzi zebranych do uobecnienia aspektu misterium Chrystusa ukazanego w tekstach, oraz do przyjęcia łaski właściwej tejże celebracji (por. KL 35, 2)¹².

2. Analiza tekstów Mszalnych (euchologia i prefacja)

Argument za analizą modlitw mszalnych podaje Dyrektorium Homiletyczne, stwierdzając, że „niosą [one] hermeneutykę przydatną do interpretacji tekstów biblijnych przez homilistę¹³. Już antyfona na wejście, będąca parafrazą pro-roctwa z pierwszego czytania „Mszy w nocy”, przywołuje temat Dziecka. Postać ta posiada wielką władzę i przysługuje jej wyjątkowe imię: „Zwiastun Bożych zamiarów¹⁴. W omawianej liturgii Chrystus okaże się nie tylko zwiastunem, ale i realizatorem Bożego zamiaru, tj. odnowienia godności człowieka¹⁵.

A) kolekta

Kolekta, pierwsza spośród „modlitw przewodniczącego¹⁶, w okresach o szczególnym znaczeniu – a takim jest Dzień Narodzenia Pańskiego – wiąże

9. A. Durak, *Teksty euchologiczne jako źródło teologiczne*, „Ruch biblijny i liturgiczny” 47 (1994), nr 1, s. 33.
10. W przypadku homilii mówi się o tzw. kerygmacie w sensie szerokim. Pod tym pojęciem należy rozumieć ukazanie dynamicznej aktualizacji wybranego aspektu Misterium Chrystusa, który chce udzielić łaski zbawienia w konsekwencji wolnej odpowiedzi człowieka (nawrócenie, wiara). Natomiast kerygmat w sensie ścisłym to głoszenie zbawczego dzieła Chrystusa tym, którzy jeszcze o Nim nie słyszeli, mające na celu nawrócenie człowieka i zrodzenie w nim wiary. Por. Franciszek, *Evangelii gaudium*, nr 19, 164 (dalej jako EG); S. Dyk, *Nowa ewangelizacja. Konkretne wezwanie*, Gubin 2015, s. 63-64.
11. EG 147.
12. Por. WLM 24; S. Dyk, *Homilia - droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016, s. 16-17; R. Malewicz, *Nie zamykać w śmierci głoszonego Chrystusa. Treści kerygmatyczne przepowiadania homilijnego*, w: *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, red. M. Dąbrówka, M. Klementowicz, Tarnów 2017, s. 39.
13. DH 11.
14. Tekst antyfony na wejście: „Dziecię nam się narodziło i Syn został nam dany; na Jego ramionach spoczęła władza, i nazwano Go Zwiastunem Bożych zamiarów”. MR, s. 35.
15. Lekcjonarz „Mszy w dzień” proponuje następujące czytania: Iz 52, 7-10; Ps 98, 1bcde. 2-3b. 3c-4. 5-6; Hbr 1, 1-6; J 1, 1-18. *Mszal Rzymski dla diecezji Polskich, Lekcjonarz Mszalny, tom I. Okres Adwentu, Okres Narodzenia Pańskiego*, Poznań 2015, s. 195-199.
16. Por. OWMR 30.

się tematycznie z czytaniem¹⁷. Podobna zależność zachodzi w przypadku modlitwy nad darami i modlitwy po Komunii. Ze względów praktycznych analizie zostanie poddany polski tekst eucharystii.

Każda kolekta rozpoczyna się wezwaniem „Módlmy się”, po którym następuje chwila milczenia. W jej trakcie uczestnicy liturgii mają sobie „uświadomić, że stoją w obliczu Boga i wyrazić w sercu swoje prośby”¹⁸. Kolektę na Dzień Bożego Narodzenia otwiera krótki *incipit* wyrażony w wołaczcu: „Boże!”¹⁹. Apostrofa wypowiedziana przez kapłana winna zainicjować u wszystkich zebranych postawę pokory i nadziei w stosunku do Adresata prośby, którym w tym wypadku jest Bóg Ojciec. Kolejno następuje część anamnetyczna oracji. Jej celem jest przywołanie dawnych dzieł Boga. Celem anamnezy jest utwierdzenie wiernych w prawdzie o Bogu wiernym, konsekwentnie zaangażowanym w działania na rzecz ludzkości.

Pierwsza część anamnezy Narodzenia Pańskiego traktuje o cudowności stworzenia człowieka. Owa niezwykłość, idąc za nauką Kościoła, przejawia się w *creatio ex nihilo*, w mądrości stworzenia, w jego uporządkowaniu, w jednoczesnej transcendencji i immanencji Boga względem świata, oraz w ciągłym podtrzymywaniu go w istnieniu²⁰. W odniesieniu do człowieka cud stworzenia polega na jego podobieństwie względem Boga²¹, na jedności ciała i duszy, na wspólnotowym rysie jego natury - w tym zawiera się prawda o komplementarności płci, o darze rodzicielstwa i odpowiedzialnym korzystaniu z dóbr ziemi - oraz w powołaniu do życia w przyjaźni z Bogiem²².

Kolekta wspomina następnie kluczową dla niniejszego opracowania kwestię odnowienia godności. Pomija przy tym moment zatracenia jej pierwotnego wymiaru, swego rodzaju postarzenia się owej godności. Podążając za wykładem Katechizmu, łatwo określić przyczynę utraty pierwotnego przywileju

17. Por. OWMR 54; S. Dyk, *Homilia*, dz., cyt. s. 50. Więcej na temat kolekty zob.: J. Miazek, *Kolekta*, w: *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, red. B. Nadolski, Poznań 1989, s. 21-33.

18. OWMR 54.

19. Pełny tekst kolekty „Mszy w dzień”: „Boże, Ty w przedziwny sposób stworzyłeś człowieka i w jeszcze cudowniejszy sposób odnowiłeś jego godność, daj nam uczestniczyć w bóstwie Twojego Syna, który przyjął naszą ludzką naturę. Który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków”. MR, s. 35. Autorstwo kolekty przypisuje się św. Leonowi Wielkiemu. Por. J. Miazek, *Kolekty okresu Bożego Narodzenia w mszale Pawła VI*, „Collectanea Theologica” 1 (1981), s. 71; K. Irwin, *Context and text*, Collegeville 2018, s. 290.

20. Por. KKK 295-301.

21. Tę kwestię jednoznacznie wyróżnia włoskie tłumaczenie kolekty: „O Dio, che in modo mirabile ci hai creati a tua immagine...” *Messale Romano, seconda edizione*, Citta del Vaticano 1983, s. 40.

22. Por. KKK 355-384.; J. Miazek, *Kolekty okresu Bożego Narodzenia w mszale Pawła VI*, dz. cyt., s. 71; J. Corbon, *Liturgia - źródło wody życia*, Poznań 2005, s. 32-33.

człowieczeństwa. Grzech, pojmowany jako nieposłuszeństwo i utrata zaufania do Boga, wywołuje poczucie nieufności do drugiego, ale także do otoczenia, do całego świata stworzonego²³. A skoro Bóg już nie daje człowiekowi godności, ponieważ trudno oczekiwać darów od kogoś, komu się nie ufa, człowiek ustanawia siebie wojownikiem w walce o własną godność. W tej walce wszystko i każdy jawi się jako potencjalny złodziej godności.

Cudowna odnowa to finalna inicjatywa Boga, który udziela się w Chrystusie. Mówi się, że Boże Narodzenie jest świętem „nowego stworzenia”. Ponieważ Bóg stwarzał świat słowem (por. Rdz 1, 3-25), podobnie Słowem wcielonym (por. Hbr 1,1) dokonuje stworzenia nowego²⁴. Ten, kto przyjmuje Chrystusa - Słowo, nie tylko jest zdolny powrócić do zbawczego dialogu, stać się na nowo Bożym podobieństwem, ale również uczestnikiem Boskiej natury²⁵. W ten, jeszcze cudowniejszy sposób „odkupienie człowieka przewyższa samo dzieło stworzenia, a narodzenie Chrystusa jest początkiem tego Bożego działania”²⁶. Mówiąc o odkupieniu, należy wskazać na perspektywę Paschy, w której spełnia się dzieło rozpoczęte wraz z narodzeniem Jezusa²⁷. To, co Mesjasz przyjął wraz z ludzką naturą, na nowo przyporządkowuje woli i wizji Boga. Dzieło to określa się mianem „misterium rekapitulacji”²⁸.

O uczestnictwo w bóstwie Chrystusa prosi kapłan w centralnej, błagalnej części kolekty. Tytułem uprawniającym do takiej prośby jest ludzka natura Jezusa. Motyw tej tzw. „przedziwnej wymiany” jest charakterystyczny dla liturgii Narodzenia Pańskiego²⁹. Chrystus przyjmuje naturę ludzką, by człowiek mógł

23. Por. KKK 397 - 401.

24. M. Auge, *Rok liturgiczny to sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*, Kraków 2013, s. 195-196.

25. Por. KKK 460; M. Auge, *Rok liturgiczny to sam Chrystus*, dz. cyt., s. 194; A. Bergamini, *Chrystus - świętem Kościoła. Historia, celebrowanie, teologia, duchowość, duszpasterstwo*, Kraków 2003, s. 150.

26. J. Miazek, *Kolekty okresu Bożego Narodzenia w mszale Pawła VI*, dz. cyt., s. 71. „Chrystus przez przyjęcie ludzkiej natury już wyniósł człowieka do udziału w Bożej chwale. Już dokonała się ukryta przemiana człowieka i świata, już nastąpiła przedziwna wymiana między Bogiem a człowiekiem”. Tamże, s. 72.

27. Por. KKK 512, 517.

28. Por. KKK 518; A. Bergamini, *Chrystus - świętem Kościoła*, dz. cyt., s. 155-156.

29. Por.: Modlitwa nad darami, „Mszy w nocy” (MR, s. 33), oraz „Mszy o świcie” (MR, s. 35), trzecia prefacja o Narodzeniu Pańskim (MR, s. 22); KKK 460; A. Bergamini, *Chrystus - świętem Kościoła*, dz. cyt., s. 155. „Pierwszym aktem tej przedziwnej wymiany jest samo człowieczeństwo Chrystusa. Słowo przyjęło nasze człowieczeństwo i, w zamian, ludzka natura została wyniesiona do godności Bożej. Drugim aktem wymiany jest nasze rzeczywiste i głębokie uczestnictwo w Bożej naturze Słowa. Mówi św. Paweł: «Gdy jednak nadeszła pełnia czasu, zesłał Bóg Syna swego, zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, byśmy mogli otrzymać przybrane synostwo» (Ga 4, 4-5). Boże Narodzenie jest zatem świętem, w którym Bóg tak bardzo zbliża się do człowieka, że dzieli z nim moment narodzin, aby mu objawić jego głęboką godność: godność syna Bożego. I tak marzenie ludzkości, którego początek tkwi w Raju

w Nim doświadczyć natury boskiej³⁰. Liturgia zaś jest rzeczywistością spotkania nieba i ziemi, materii i ducha. Stąd, prośba kierowana przez kapłana bezpośrednio do Boga, staje się dowodem Jego obecności wśród zgromadzonych, a przez to gwarancją jej wysłuchania.

Pewność spełnienia prośby gwarantuje konkluzja kolekty, odwołująca się do Chrystusa, „który (...) żyje i króluje” z Bogiem Ojcem, w jedności Ducha Świętego. Padające na końcu słowo „Amen” należy do wszystkich uczestników liturgii, którzy uznają całą prośbę za własną³¹.

B) modlitwa nad darami

W modlitwie nad darami powraca motyw „cudownej wymiany”³². Kapłan prosi Boga, by ten przyjął sakramentalną ofiarę³³, która uobecnia dzieło „pojednania”, dokonane przez Chrystusa³⁴. Owo pojednanie to efekt paschalnego dzieła odnowy człowieka, który w Chrystusie staje się godny Bożego upodobania. W przywołaniu upodobania można upatrywać aluzji do ewangelii „Mszy w nocy”, w której aniołowie ogłaszają pokój ludziom Bożego upodobania (por. Łk 2, 14). Takimi są ci, którzy upodabniają się do Syna Bożego³⁵. Ofiara składana przez Chrystusa staje się doskonałym uwielbieniem, tj. uznaniem dzieł Boga i dziękczynieniem „za wszystko, czego dokonał przez stworzenie, odkupienie i uświęcenie”³⁶.

Źródłową wersję omawianej oracji przytacza Konstytucja o Liturgii Świętej, wskazując ludzką naturę Chrystusa jako narzędzie zbawienia (por. KL 5)³⁷.

— chcielibyśmy być jak Bóg — w nieoczekiwany sposób urzeczywistnia się, nie dzięki wielkości człowieka, który nie może stać się Bogiem, ale dzięki pokorze Boga, który uniża się i wchodzi w nas w swojej pokorze, i wynosi nas do prawdziwej wielkości swojego bytu”. Benedykt XVI, *Przedziwna wymiana*, Audycja generalna, 4 stycznia 2012, „L' Osservatore Romano”, 3(2012), s. 28.

30. Por. S. Czerwik, *Świętowanie tajemnicy Narodzenia i Objawienia Pańskiego*, Sandomierz 2006, s. 30.

31. Por. OWMR 54.

32. Por. J. Janicki, *Modlitwy nad darami*, w: *Mszal księgą życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 59, 61.

33. Por. Benedykt XVI, *Adhortacja Sacramentum Caritatis*, nr 47 (dalej jako: SC).

34. Pełny tekst modlitwy nad darami: „Wszchemogący Boże, w tę uroczystość przyjmij z upodobaniem Ofiarę, przez którą dokonało się nasze pojednanie z Tobą i spraw, aby wzniosła się do Ciebie jako doskonałe uwielbienie. Przez Chrystusa, Pana naszego”. MR, s. 36.

35. Por. J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, Kraków 2012, s. 103-104.

36. KKK 1360.

37. Por. F. Brovelli, *Le orazioni del tempo di Avvento e di Natale*, w: *Il messale Romano del vaticano II. Orazionale e lezionario, vol. I, La celebrazione del Misterio Cristo nell'anno liturgico*, red. G. Boggio, Turyn 1984, s. 118.

C) modlitwa po Komunii

Modlitwa po Komunii stanowi syntezę celebracji. Celebrans, w imieniu wiernych prosi w niej Boga „o owoce celebrowanego misterium”³⁸. W tym przypadku celebrowane jest misterium Narodzenia Pańskiego³⁹. Apostrofa modlitwy przywołuje przymiot miłosierdzia Bożego. Wcielenie należy zatem traktować jako akt Miłosierdzia Boga⁴⁰. Kolejno, celebrans daje dowód aktualizacji Misterium, w słowach: „narodzony dziś Zbawiciel”, by następnie przypomnieć dokonane przez Chrystusa dzieło: przywrócenie grzesznej ludzkości dziecięctwa Bożego⁴¹. W tej frazie wyraźnie zaznacza się kwestia odnowienia godności człowieka. Owocem, o który wierni proszą Boga przez usta kapłana jest udział w „wiecznym życiu” Zbawiciela. W tym miejscu warto zatrzymać się dla próby opisanego życia wiecznego. Benedykt XVI, w encyklice *Spe salvi* przedstawia je również w kategoriach wymiany, gdy stwierdza, że „wieczność nie jest ciągiem następujących po sobie dni kalendarzowych, ale czymś, co przypomina moment ostatecznego zaspokojenia, w którym pełnia obejmuje nas, a my obejmujemy pełnię”⁴².

D) Prefacja

Na Uroczystość Bożego Narodzenia Mszał proponuje trzy prefacje, które można dowolnie dobierać do poszczególnych formularzy⁴³. Ramy opracowania sugerują jednak, by skoncentrować się na jednej oracji, odpowiedniej do uprzednio przedstawionych treści. Adekwatną do tematu niniejszego artykułu okazuje się druga prefacja. Już sam jej tytuł nawiązuje do podejmowanej tu kwestii⁴⁴. Brzmi on: „Słowo Wcielone odnawia wszechświat”⁴⁵. Celem prefacji jest koncentracja uczestników liturgii na zbawieniu, lub jego aspekcie

38. OWMR 89; Por. S. Dyk, *Homilia*, dz., cyt. s. 123.

39. Pełny tekst modlitwy: „Miłosierny Boże, narodzony dzisiaj Zbawiciel świata przywrócił nam dziecięctwo Boże, spraw, abyśmy mieli udział w Jego wiecznym życiu. Który żyje i króluje na wieki wieków”. MR, s. 36.

40. Por. 7. *Prefacja na niedziele zwykłe*, MR, s. 51*; *IV Modlitwa eucharystyczna*, MR, s. 329*.

41. Por. H. Sobeczko, *Teologiczna treść modlitw pokomunijnych w nowym mszale*, w: *Mszal księga życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 126; K. Irwin, *Context and text*, dz. cyt., s. 290.

42. Benedykt XVI, *Spe salvi*, nr 12.

43. Por. MR, s. 20* - 22*.

44. Por. S. Dyk, *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 2017/2018. Jesteśmy napelnieni Duchem Świętym. Zeszyt homiletyczny*, Katowice 2017, s. 25.

45. Pełny tekst prefacji: „Zaprawdę, godne to jest, abyśmy Tobie, Ojcie święty, składali dziękczynienie, i sprawiedliwe, abyśmy Ciebie wychwalali, przez naszego Pana Jezusa Chrystusa. On będąc niewidzialnym Bogiem ukazał się naszym oczom w ludzkim ciele, zrodzony przed wiekami zaczął istnieć w czasie, aby podźwignąć wszystko, co grzech poniżył, odnowić całe stworzenie i zbłąkaną ludzkość doprowadzić do Królestwa niebieskiego”. MR, s. 21*. Tekst prefacji bazuje na mowach

i zmotywowanie wiernych do składania Bogu dziękczynienia⁴⁶. W tym przypadku, embolizm prefacji⁴⁷ podejmuje dwie kwestie: prawdę o Wcieleniu Chrystusa oraz o jego celu. Chodzi zatem o ukazanie zbawczego sensu omawianego misterium, a nie o przypominanie jego historycznych okoliczności⁴⁸. Pierwszy temat realizuje się w kontrastowych pojęciach objawiających dwie natury Chrystusa: niewidzialny - w ludzkim ciele i widzialny dla oczu; zrodzony przed wiekami - istniejący w czasie.

Druga kwestia - cel Wcielenia - również jest realizowana poprzez zestawienie przeciwieństw: dźwignąć to, co poniżone; zbłąkanych doprowadzić do Królestwa. Bez kontrastującego zestawienia pozostaje fraza odnosząca się do tematu niniejszego przedłożenia: Zbawiciel ukazuje się ludzkim oczom, by „odnowić całe stworzenie”. Jednak przywołane wcześniej określenia stają się doskonałym wyjaśnieniem sposobu odnowy: podźwignąć to, co grzech poniżył, zbłąkaną ludzkość sprowadzić do królestwa. Grzech poniża człowieka, czyni go „starym” (por. Ef 4, 22-23), natomiast Chrystus realizuje w człowieku odwieczny wybór Boga, który przeznaczają go do chwały i do godności dziecka Bożego (por. Rz 8,29-30)⁴⁹. Odnowa stworzenia, której dokonuje Chrystus przez Wcielenie, rozpoczyna się przez przyjęcie realiów stworzenia⁵⁰. Chrystus dotyka pochylonych złem (por. Łk 13, 10-17) i wskazuje na Siebie jako drogę do Królestwa Ojca (por. J 14, 6). By podnieść ludzkość poniżoną grzechem, sam przychodzi na świat unижony (por. Ewangelia „Mszy w dzień”, zwłaszcza: J 1, 11; por. Flp 2, 6-11). Jego poniżenie, w skutek przyjęcia na siebie konsekwencji grzechów, osiąga szczyt w męce krzyżowej (por. Iz 53, 4-5). Moc odnowy, ukazana w zmartwychwstaniu jest dostępna człowiekowi poprzez wiarę⁵¹. Odnowienie godności człowieka skutkuje nowym podejściem do stworzenia (por. Rz 8, 19-22)⁵².

św. Leona Wielkiego: Serm. 22,2; 27,2. Por. S. Czerwik, *Prefacje o misteriach Chrystusa w mszale rzymskim Pawła VI. Geneza i teologia*, Warszawa 1984, s. 95.

46. Por. OWMR 78, 79.

47. Część zmienna prefacji, streszczająca dzieło zbawienia, bądź celebrowany aspekt. Por. S. Czerwik, *Prefacje okresowe w mszale Pawła. VI*, w: *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 76.

48. Por. Tamże, s. 79.

49. Por. Franciszek, *Christus vivit. Posynodalna adhortacja apostolska do młodych i całego ludu Bożego*, Watykan 2019, nr 119; S. Czerwik, *Prefacje okresowe w mszale Pawła. VI*, dz. cyt., s. 81.

50. Por. M. Auge, *Rok liturgiczny*, dz. cyt., s. 195-196.

51. Por. S. Czerwik, *Prefacje o misteriach Chrystusa w mszale rzymskim Pawła VI*, dz. cyt., s. 96-97.

52. Por. A. Bergamini, *Chrystus - świętem Kościoła*, dz. cyt., s. 157; kontynuacja tej kwestii - zob. Franciszek, *Laudato si. Encyklika poświęcona trosce o wspólny dom*, Watykan 2015, nr 160, 181.

3. Wskazania homiletyczne

A) Odsłonięcie Misterium zawartego w tekstach świętych (DH 12)

Syn Boży, przez misterium wcielenia objawia Boga podejmującego dialog, komunikującego z człowiekiem. Tym samym afirmacja godności człowieka polega tu na zdolności odczytania o udzielenia odpowiedzi Bogu, który przemawia przez Syna (ewangelia i drugie czytanie, modlitwa nad darami)⁵³.

Innym przejawem godności człowieka jest Boża strategia w stwarzaniu świata. Całe stworzenie, dokonywane poprzez Słowo (por. Ewangelia „Mszy w dzień”, drugie czytanie), służy za przygotowanie dla wprowadzenia na świat człowieka⁵⁴. Boskie zamiary nakierowane są na człowieka. Chrystus wypełnia tę prawdę o proegzystencji, poprzez Wcielenie i dzieło paschalne (por. drugie czytanie, kolekta, modlitwa nad darami).

Bóg zamieszkujący pośród swego ludu (pierwsze czytanie, Ewangelia) szanuje ludzką wolność, gdy liczy się z możliwością odrzucenia Jego zbawczego planu (Ewangelia, zwłaszcza: J 1, 11-12). Tych, którzy decydują się na przyjęcie Jego Syna, obdarza godnością dziecka Bożego (Ewangelia, kolekta, modlitwa po komunii). Zbawienie, wedle tekstów świętych, „polega na tym, że my otrzymujemy nowe życie i dostępujemy udziału w Boskiej naturze. Dokonuje się to w tej przedziwnej wymianie: Chrystus bierze naszą ludzką naturę, abyśmy my mogli mieć udział w jego naturze boskiej”⁵⁵ (por. 1 J 3,1-2).

Na orędzie dnia Narodzenia Pańskiego składa się afirmacja godności ludzkiego ciała (por. Ewangelia), które nawet słabe (Jezus jako niemowle), w pełni sił (Jezus nauczający), czy dotknięte cierpieniem (Jezus ukrzyżowany), jest świątynią Bożej obecności i narzędziem w realizacji Bożych planów.

Wreszcie teksty święte ukazują prawdę o powszechności zbawienia: nie ma człowieka wyjątego spod Bożej łaskawości (Ewangelia, psalm responsoryjny). Odrodzenie człowieka, który postępuje według odnowionej godności rzutuje na jego podejście do bliźnich i świata stworzonego.

B) Aktualizacja Misterium w celebracji (DH 13)

Na celebrację liturgiczną, obok tekstów świętych, składa się szereg znaków symboli i postaw. Homilista winien wykorzystać te elementy dla wykazania aktualizacji danego misterium. Obrzędem, który wyraża Wcielenie i wymianę darów jest przygotowanie darów ołtarza, a zwłaszcza cicha modlitwa kapłana

53. Por. KKK 65-66, 154.

54. Por. KKK 342-343.

55. J. Miazek, *Kolekty okresu Bożego Narodzenia w mszale Pawła VI*, dz. cyt., s. 70.

towarzysząca zmieszaniu wody i wina. Warto, w ramach homilii przytoczyć jej treść i ją wyjaśnić⁵⁶. Sens obrzędu wpisuje się w misterium dnia.

Znakiem podkreślającym godność osoby jest dialogiczna struktura całej Eucharystii. Już pierwsza wymiana pozdrowień między kapłanem i wiernymi („Pan z wami! - I z duchem Twoim”) poświadcza Boże zamieszkiwanie w zgromadzeniu. Szczególnie godnym polecenia w tej kwestii jest krótki dialog towarzyszący ukazaniu Świętych Postaci⁵⁷. Na słowa kapłana, zaczerpnięte z Nowego Testamentu (J 1, 29 i Ap 19,9), wierni odpowiadają parafrazą słów setnika (Łk 7,6): „Panie nie jestem godzien (...), ale powiedz tylko słowo”. Boskie słowo ukazane jest to jako siła sprawcza, czyniąca człowieka godnym spotkania z Bogiem.

Szczytem tego spotkania, przynoszącym łaskę usynowienia otrzymaną na Chrzcie, jest przyjęcie Komunii świętej. Słowo, które staje się ciałem Chrystusa, aktualizuje się dla konkretnej osoby, dla jej ciała i duszy. Homilista winien zaznaczyć, że to sam Chrystus, który przychodzi do wiernych w Komunii świętej, daje im moc do realizacji wezwania wypływającego z tekstów świętych, do aktualizacji misterium w życiu⁵⁸.

Podkreśleniem godności dziecka Bożego, otrzymanej podczas Chrztu, jest moment okadzenia wiernych w ramach obrzędu przygotowania darów⁵⁹. Znakiem powszechności zbawienia jest wspólnota celebrująca liturgię, w jej różnorodności osób, historii, powiązań i posług. Homilista winien również wskazać na modlitwę „Ojcze nasz”. Jej świadoma recytacja przyczynia się do przeżywania wdzięczności za konsekwencje Wcielenia. Fakt ten podkreśla zachęta do Modlitwy Pańskiej: „Syn Boży stał się człowiekiem, abyśmy mogli stać się dziećmi Bożymi, dlatego, pełni wdzięczności, ośmielamy się mówić”⁶⁰.

C) Kontynuacja misterium w życiu wierzących (DH 14)

Łaska usynowienia uzdalnia do więzi z Bogiem. Zatem pierwszą konsekwencją jej przyjęcia jest ufność w Bogu, czyli odwrotność postawy opisanej w Rdz 3. Świadomość odnowionej godności, jej ceny, którą jest Ofiara Chrystusa (por. Modlitwa nad darami), winna rodzić wdzięczność, która może się wyrażać w modlitwie dziękczynienia i uwielbienia.

56. Por. S. Dyk, *Misterium Wcielenia w przepowiadaniu homilijnym. Studium na podstawie lekcjonarza Uroczystości Narodzenia Pańskiego*, „Roczniki Teologiczne” 64 (2017), z. 12, s. 41.

57. Por. OWMR 84.

58. Por. S. Dyk, *Homilia*, dz., cyt. s. 123.

59. Por. B. Nadolski, *Kadzidło*, w: tenże, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 615.

60. Por. MR, s. 368*; OWMR 81.

Chrześcijanin, umocniony Chrystusowym Ciałem i słowem winien podjąć inicjatywę kontaktu ze słowem Bożym. Stosownym będzie zwrócić uwagę na kwestie dialogu i komunikowania, poczynając własnej rodziny, a kończąc na relacjach, w których dialog uległ osłabieniu.

Oroędzie Narodzenia Pańskiego przynosi łaskę afirmacji i troski względem ciała: własnego i bliźnich, o zdrowie w wymiarze fizycznym i psychicznym. Odrzucenie egoizmu i życie na rzecz drugiego, staje się przedłużeniem proegzystencji Chrystusa. Taka postawa może się spotkać z odrzuceniem. Ale i wówczas chrześcijanin ma szansę uczestnictwa w misterium wżgardy, które znajduje swój wyraz w Chrystusie ubogo narodzonym i ukrzyżowanym.

Wreszcie, chrześcijanin świadomy swej godności, podejmuje troskę o środowisko naturalne, czego praktycznym wyrazem w czasie Bożego Narodzenia może być roztropne planowanie zakupów i posiłków.

Cudowny sposób odnowy godności człowieka jest dostępny wierzącemu w ramach każdej Eucharystii. Pełne uczestnictwo aktualizuje godność chrześcijańską otrzymaną wraz z przyjęciem Chrztu. Liturgia dnia Narodzenia Pańskiego jest przesycona treściami sprzyjającymi przeżyciu tej prawdy. Wyznaczone linie kerygmaticzne winne być przedstawione zwłaszcza tym wiernym, którzy pojawiają się na Bożonarodzeniowej Eucharystii tylko przez wzgląd na tradycję.

Kazanie św. Leona, zamieszczone w brewiarzu stanowi trafne zwieńczenie powyższych refleksji: „Umiłowani! Dzięki składajmy Bogu Ojcu przez Jego Syna, w Duchu Świętym, albowiem umiłował nas i w swym bezgranicznym miłosierdziu ulitował się nad nami... (...) Poznaj swoją godność, chrześcijaninie! Stałeś się uczestnikiem Boskiej natury, porzuć więc wyrodne obyczaje dawnego upodlenia i już do nich nie powracaj. (...) Przez chrzest stałeś się przybytkiem Ducha Świętego, nie wypędzaj Go więc z twego serca przez niegodne życie, nie oddawaj się ponownie w niewolę szatana, bo twoją ceną jest Krew Chrystusa”⁶¹.

61. Leon Wielki, *Kazanie I o Narodzeniu Pańskim*, 1-3, LG, t. 1, s. 366-367.

LITURGY OF CHRISTMAS AS A WAY OF RENEWAL OF HUMAN DIGNITY. HOMILETIC INDICATIONS

Summary

The aim of the article is to determine the way of renewing human dignity according to Christmas liturgy. The term „renewing” can be found in the euchology of „Mass during the day”. Thanks to the actualization of the celebrated Mystery, the participants of this liturgy have a chance to experience the grace of renewal. Therefore, the study contains indications for the homily, whose function is: to reveal the celebrated Mystery, to show its actualization at the time of celebration and to present the practical application of the grace.

In the homily of „Mass during the day” a preacher should reveal the Mystery of the Incarnation. The born Son of God distinguishes a man with a vocation to a redemptive dialogue. The person who accepts the Incarnate Word experiences the dignity of Divine filiation.

As a result, the grace of renewed dignity strengthens believers in their trust in God and His word, makes them able to experience everyday life in union with their Savior, promotes the renewal of brotherhood relationships, leads to the affirmation of the material side of reality: namely to care for the body and natural environment.

Słowa kluczowe: Narodzenie Pańskie, Wcielenie, godność, misterium, aktualizacja, euchologia, homilia, kerygmat

Key words: Nativity, Incarnation, dignity, mystery, realization, euchology, homily, kerygma

BIBLIOGRAFIA

Auge M., *Rok liturgiczny to sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*, Kraków 2013.

Benedykt XVI, *Przedziwna wymiana*, Audiencja generalna, 4 stycznia 2012, „L'Osservatore Romano”, edycja polska, nr 3(2012), s. 27-29.

Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis. Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła*, Watykan 2007.

Benedykt XVI, *Spe salvi. Encyklika o nadziei chrześcijańskiej*, Watykan 2007.

Bergamini A., *Chrystus - świętem Kościoła. Historia, celebracja, teologia, duchowość, duszpasterstwo*, Kraków 2003.

- Biblia Tysiąclecia*, wydanie IV, Poznań 2003.
- Brovelli F., *Le orazioni del tempo di Avvento e di Natale*, w: G. Boggio (red.), *Il messale Romano del vaticano II. Orazionale e lezionario, vol. I, La celebrazione del Misterio Cristo nell'anno liturgico*, Turyn 1984, s. 97-136.
- Corbon J., *Liturgia - źródło wody życia*, Poznań 2005.
- Czerwik S., *Świętowanie tajemnicy Narodzenia i Objawienia Pańskiego*, Sandomierz 2006.
- Czerwik S., *Prefacje o misteriach Chrystusa w mszale rzymskim Pawła VI. Geneza i teologia*, Warszawa 1984.
- Durak A., *Teksty eucharystyczne jako źródło teologiczne*, „Ruch biblijny i liturgiczny” 47 (1994), nr 1, s. 32-37.
- Dyk S., *Homilia - droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016.
- Dyk S., *Misterium Wcielenia w przepowiadaniu homilijnym. Studium na podstawie lekcjonarza Uroczystości Narodzenia Pańskiego*, „Roczniki Teologiczne” 64 (2017), z. 12, s. 31-46.
- Dyk S., *Nowa ewangelizacja. Konkretne wezwanie*, Gubin 2015.
- Franciszek, *Christus vivit. Posynodalna adhortacja apostolska do młodych i całego ludu Bożego*, Watykan 2019.
- Franciszek, *Evangelii gaudium. Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Watykan 2013.
- Franciszek, *Laudato si. Encyklika poświęcona trosce o wspólny dom*, Watykan 2015.
- Miazek J., *Kolekta*, w: B. Nadolski (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989, s. 21-33.
- Irwin K., *Context and text*, Collegeville 2018.
- Janicki J., *Modlitwy nad darami*, w: B. Nadolski (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989, s. 35-70.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, z 26.10.2012, Tytuł I, za: eur-lex.europa.eu, dostęp: 20.11.2019.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium Homilijne*, Poznań 2015.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 16.07.1997*, art. 30, za: prawo.sejm.gov.pl, dostęp: 20.11.2019.
- Liturgia Godzin, tom. I. Okres Adwentu. Okres Narodzenia Pańskiego*, Poznań 2006.
- Malewicz R., *Nie zamykać w śmierci głoszonego Chrystusa. Treści kerygmatyczne przepowiadania homilijnego*, w: *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, red. M. Dąbrówka, M. Klementowicz, Tarnów 2017, s. 35-47.
- Messale Romano, seconda edizione*, Citta del Vaticano 1983.

- Miazek J., *Kolekty okresu Bożego Narodzenia w mszale Pawła VI*, „Collectanea Theologica” nr 1(1981), 69-87.
- Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2013.
- Mszał Rzymski dla diecezji Polskich, Lekcjonarz Mszałny, tom I. Okres Adwentu, Okres Narodzenia Pańskiego*, Poznań 2015.
- Nadolski B., *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, Poznań 2006.
- Ratzinger J., *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, Kraków 2012.
- Sobeczko H., *Teologiczna treść modlitw pokomunijnych w nowym mszale*, w: B. Nadolski (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989, s. 119-134.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002, s. 48-78.
- Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*, Poznań 2011.
- Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Powszechna deklaracja praw człowieka*, Paryż 1948, preambuła, artykuł 1, za: www.unesco.pl, dostęp: 20.11.2019.